

ቃልሲ ደንበ ተቃውሞን ፖሊቲካዊ ሓድሕድ ምንጽጻግን
Identity based and deep -rooted conflict
ብፍስሐ ናይር

መለለዩ አብ ደንበ ተቃውሞ ዘለዎ ሓይልታት ፖሊቲካውን በርገሳውን ውደባ አብ መንነት ናይ ሃይማኖትን ብሔርን ቀቢላን ዝተመርኩሰ አብ ናይ ጽባሕ ኤርትራ ናይ ሓባር ራጅይ ዘይብሉ ከም መተካእታ ክቀርብ ዘይኽእል ሓይልታት ነንሕድሕዱ ዝባላዕ ዝተገባዘሉ ሓይልታት ኢዩ፤ እዚ ከምዚ ዓይነት ደንበ ብሕዝቢ ኤርትራን ኣህጉራዊ ማሕበረ-ሰብን ተቀባልነት ኣይረክብን፤ ብዙሓት ተመራመርቲ ብዝገበርዎ መጽናዕቲ ሎሚ አብ ከም ኤርትራ ዝኣመሰላ ሃገራት ደምክራሲያ ኣይሰርሕን ኢዩ ሰለዚ ምስቲ ዘሎ ስርዓት ምዝታይ ይሓይሽ ይብሉ፤ አብ ደንበ ተቃውሞ ክልተ ሓደገኛ ክንፍታት ኣሎ ፣ እቲ ሓደ ሃይማኖትን ፖሊቲካን ብሓደ ዝርኢ፣ እቲ ሓደ ድማ ጭው ዝበለ ትምክሕቲ ዝዓብሉሉ፣ ሓደ ብጽበት እቲ ሓደ ድማ ብትምክሕቲ ዝስሓሓቡ ፣ እዚ ክልተ ኣተሓሳስባታት ክሰብ ዘሎ እቲ ደንበ ተቃውሞ ከም መተካእታ ክቀርብ ኣይኽእልን። አብ ኤርትራ እቲ ተሳኢኑ ዘሎ እቲ ማእከላይ/ Moderates ነዘም ክልተ ክንፍታት ክቈጻጸር ዝኽእል ከምቲ ናይ ደበብ ኣፍሪቃ ዩላን፤ ሎሚ ኣብዚ ግዜ ሳላ ተክኖሎጂን ኣብ መራኽቢ ብዙሓን እንተለፍለፍ ኩሉ ዝኽእሉ ይመስሎም፤ ካብዚ ነቂላ ኣነ እውን ኣብቲ ዝነበርሉ ሃገር እዚ ተራእዮታት እዚ ዓቢይ ብድሆ ኮይኑ ኣሎ፤ እቶም ማእከሎት ነዘም ክልተ ሓደገኛታት ከቀራርብዎም ኣይከኣሉን ኣለው፤ ደራሲ እዚ ጽሑፍ እዚ እቲ ንደንበ ተቃውሞ ዘሳቂ ዘሎ ግርጭት ኣብ መንነት ዝተመርኩሰ ሰለዝኾነ ነጻ ዝኾኑ ኣካደምያዊ መጽናዕቲ ሰለዘድልዮ፣ ምሁራት ኤርትራውያን ክሓስቡሉ ኣለዎም፣ ዳርጋ ዝበዝሓ ሃገራት ኣፍሪቃ ንኸምዚ ናትና ጸገም ንምእላይ መጽናዕታዊ ትካላት ኣለዎም፣ አብ ደንበ ተቃውሞ ከምዚ ዓይነት ትካል የድሊ ኣሎ። ኣብዚ ናይ ሎሚ ጽሑፍ ዝረኢ ኤኽዎን ዝተመከርኩዎን ክገልጽ ክፍትን ኢዩ፤

ዕላማ ናይዚ ሓተታዚ ኣብዚ እዋንዚ ኣብ ደንበ ተቃውሞ ካብ ምልክነት ናብ ደምክራሲያ ዝርኢ ዘሎን ዝርከብን ብናተይ ውልቀይ ዝርእዮን ኣብ ቃልስና ኣብ በበታኡ ዝጓነፈና ዘሎ ንምብራህ ኢዩ፤ ኣብ መንጎ እቶም ተቃለስቲ ንደምክራሲያዊ ለውጢ ወይ ድማ ቃልሲ ካብ ምልክነት ናብ ደምክርስያዊ ስርዓት ንምትካል ዝጓነፎ ውሽጣውን ግዳማውን ተጸብኦታት፣ ከምቲ ፕሮፈሶር ሃንቲንግቶን ኣብቲ ብዙሕ መስጽናዕትታቱ ኣብ ሳልሳይ ማዕበል ኣብ ዝብል ጽሑፍ ከም ዝገልጸ፣ ኩሉ እቲ ዝሓለፈ ማዕበላት ንደምክራሲያዊ ለውጢ ብዙሕ ሓጽጽጽን ዕንቅፋታትን ስለዝገጠሞ ገሊኡ ዝተዓወተ ገሊኡ ድማ ኣብ መንጎ ከይተዓወተ ዝፈሸላ ኣሎ ይብል ንኣብነት ኣብቲ ሳልሳይ ማዕበል ብ 1974 ኣብ ሃገር ፖርቱጋል ኣንጻር ምልክነት ቀጺሉ ድማ ኣብ ሃገራት ደቡብ ኤውሮፓ ከም ንኣብነት፣ ስፓንያን ድሓር ድማ ኣብ ሃገራት ላቲን ኣመሪካ ካብ 1970 ክሳብ 1980 ዝተኸየደ ቃልሲ ንደምክራሲያዊ

ለውጧ ከም ሳልሳይ ማዕበል ክጽዋዕ ብዙሓት ተመራመርቲ ንደሞክራሲያዊ ለውጧ ይሰማምዑሉ።

እቲ ኣብ ግዜ ምውዳእ ዝሉል ኩናት ዝተራእየ ድማ ራብዓይ ማዕበል ይበሃል። ኣብዚ ማሪና ኦተዋይ ዝተባህሉ ተመራማራይ (Marina Ottaway) ”ኣፍሪቃዊ ደሞክራሲያውነትን ለኒናዊ ምርጫን” ኣብ ዝተባህሉ ጽሑፉ ብዛዕባ ምትእትታው ደሞክራሲያነት ኣብ ሃገራት ኣፍሪቃ ዓወቱን ፍሽላቱን ብዝተባህሉ ወድዓዊ/ *Empirical* ትንተና የቅርብ፤ ከምኡ እውን ክራው ፍሮድ ያንግ (CrawfordYoung) ዝበሃል ተመራማራይ ሳልሳይ ደሞክራሲያዊ ” ማዕበል ኣብ ኣፍሪቃ” ኣብ ዝተባህሉ ጽሑፉ፣” ጸገማትን ግርጫታትን፣ ምቛም መንግስትን፣ ባእስን ደሞክራሲያን ኣብ ኣፍሪቃ)ብዝተባህሉ እቲ ዝተረኽበ ባእስን ናይ ሓድሕድ ኩናትን ቅንጻላን ሕርሕራይ ገሩ ይገልጹ። እስከ እዚ ኣብዚ መበል 21 ዘመን ኣብ ኤርትራን ኣብ ከባቢ ሃገራት ኣፍሪቃን ማእከላይ ምስራቅን ዝካየድ ዘሎ ንስመዮ ”ሓምሻይ ደሞክራሲያዊ ማዕበልክ” ናበይ ገጹ ኢዩ ዝኸይድ ዘሎ፣ ኣብ ናይ ሎሚ ጽሑፈይ ኣብቲ ናይ ኤርትራ ካብ ዝተገበከ ክሳብ ሎሚ ኣበይ ገጹ ኢዩ ዝኸይድ ዘሎ ከም ምኽትታላይን ምንባባይን ምስቲ ዝሓለፈ ኣርባዕተ ደሞክራሲያዊ ማዕበላት ከነጻጽሮን ከቀራርቦን ክፍትን ኢዩ፣

እተን ዘትኩረላን ነጥብታት ድማ እዘን ዝስዕባ ኢዩን፤

- እዚ ኣብ ኤርትራ ዝካየድ ዘሎኹ ካብቲ ዝሓለፈ ናይቲ ኣርባዕተ ደሞክራሲያዊ ማዕበላት ዝምድና ኣለዎይ፣

መንቀሊ ናይዚ ሕጂ ኣብ ውሽጢ ሓይልታት ንደሞክራሲያዊ ለውጧ ኣብ ኤርትራ ዝርኤን ዝጓነፈናን ዘሎ ናይ ሓድሕድ ምንጻግን፣ ምስትናዓቅን ካበይ ዝወረስናዮን ኢዩ፣

- እዚ ዝካየድ ዘሎ መስርሕ ደሞክራሲያዊ ቃልሲ ኣብ ኤርትራ ከምቶም ዝሓልፉ ማዕበላት ንገለ ሃገራት ዘዔወተ ንገለ ሃገራት ግን ኣብ ሓድሕድ ውግእን ፍሽላትን ዶ ከይከውን ካብተን ዝፈሸላን ዝተዓወታን እንታይ ክንማሃር ኣሎና፣
- እቲ ኣብ ኤርትራ ዝካየድ ቃልሲ ካብ ምልክነት ናብ ደሞክራሲያ ካብተን ካልኣት ሃገራት ኣብ ትሕቲ ምልክነት ክሳቀያ ዝጸንሓ ኹ ብእንታይ ንፍለ፣

1. እዚ ኣብ ኤርትራ ዝካየድ ዘሎኹ ካብቲ ዝሓለፈ ናይቲ ኣርባዕተ ደሞክራሲያዊ ማዕበላት ዝምድና ኣለዎዶ፣ መንቀሊ ናይዚ ሕጂ ኣብ ውሽጢ ሓይልታት ንደሞክራሲያዊ ለውጢ ኣብ ኤርትራ ዝርኤን ዝጓነፈናን ዘሎ ናይ ሓድሕድ ምንጻግን፣ ምስትናዓቅን ካበይ ዝወረስናዮን ኢዩ።

እቲ ዝሓለፈ ደሞክራሲያዊ ማዕበላት ኩሉ ብሰላማዊ ኣገባብ ኣይተወድኡን፣ ንኣብነት ናይ ፖርቱጋል (Salazar) ይኹን ስፓንያን (Francisco- Franco) ብዙሕ ደም ፈሲሱን ንብረት ጠፊኡን ኢዩ። እቲ ኣብ ላቲን ኣመሪካ ዝተኸየደ እውን ብቀሊል ኣይኮነን ተዓዊቱ፣ ንኣብነት ምልካዊ ወተሃደራዊ ስርዓት ፒኖሾት (Pinochet) ክንደይ ሰብን ንብረትን ድሕሪ ምሕላቅ ኢዩ ኣብ ዕርቂ ዝኣተወ። እቲ ዝነውሑ ምልክነት ኣብ ፖርቱጋል ኢዩ ነሩ፣ ኣብ ሃገራት ምዕራባዊ ኣፍሪቃ ብፍላይ ኣብተን ግዝኣት ፈረንሳይ ዝነበራ እውን ብ1990 ኣቢሉ ዳርጋ ኩሎም ምልካውያን ወተሃደራዊ ስርዓታት ፍሽለቶም ምስ ፈለጡ ነቶም ተቃዋሚቶም ተፈላጥነት ሂበም ፣ ገሊኤን ናብ ደሞክራሲያዊ ስርዓት ምሕደራ ዝተሰጋገራ ኣለዎ። ንኣብነት በኒን ትበሃል ሃገር ሓንቲ ካብ ምልክነት ናብ ደሞክራሲያዊ ስርዓት ዝተዓወተት ኢያ። ገሊኤን ድማ እቲ መስርሕ ደሞክራሲያ ተዓንቂፉ ኣብ ምልክነት ተመልሶ። እቲ ብ2011 ካብ ቱኒስያ ጀሚሩ ናብ ግብጽን ሊብያን ቀጺሉ ናብ የመን ድሓር ድማ ናብ ሱርያ ዝቀጸለ እቲ ገና ዘይተወድኤ ማዕብል ደሞክራሲያዊ ምንቅስቃስ ኢሎም ይገልጽዎ ተመራመርቲ ደሞክራሲያዊ ማዕበላት። ካብዚኣተን እታ ሓንቲ ብውሑድ ክሳራ ናብ ደሞክራሲያ ንምስግጋር ዝበቅዔት ሃገር ቱኒስያ ጥራሕ ኢያ። እተን ካልኣት ግን ኣብ ኩናት ሓድሕድን ግርጌትን ስለ ዝኣተዎ እቲ መስርሕ ገና ናብ ደሞክራሲያዊ ስርዓት ክሳገራ ኣይከኣላን። እቲ ምኽንያታት ካብቲ ዝጸንሑ ኣመሰራርታ መንግስትን፣ ፖሊቲካዊ ስልጣን ብሲቪላዊ ይመሓደር ስለዝነበረ እቲ ወተሃደር ኣብ ፖሊቲካዊ ስልጣን ቦታ ሰለዘይነበሮ ክኸውን ይኸእል ኢሎም ዝምስክሩ ኣለው።

ቃልሲ ካብ ምልክነት ናብ ደሞክራሲያ ኣብ ደንበ ተቃውሞ ኤርትራ እውን ንቃልሱ ምስቲ ናይተን ኣንጻር ምልክነት ናብ ደሞክራሲያውነት ዝምድና ኣለዎ፣ ምኽንያቱ እቲ ምንጩ ግርጌት ኣብ ሕቶ መንግስታዊ ኣወዳድባን፣ ቅዋማውን ደሞክራሲያውን ሕንጻት ሃገር ሰለዝኸነ። እተን ኩላን ሃገራት ናጽነትን ምስተጎናጸፉ፣ እቲ ናጽነት መሪሑ ዝመጽኤ ነቲ ምስግጋር በቲ መስርሕ ሕዝባውን ደሞክራሲያውን ክንዲ ዝመርሖ፣ ኣነ ኢየ ናጽነት ኣምጺኤልካ፣ ኣነ ዝበልኩኻ ግበር ዝብል ትምክሕቲ ክንዲ

ድልዎታት ሕዝብን፣ ጠለባትን፣ ዝምልሽ ብኢደ ወነንኡ ነታ ሃገር ከምቃሕ ዝበሎ ክመርሓ ይብገስ፣ድሕሪ ገለ ዓመታት ድማ እታ ሃገር፣ ኣብ ትሕቲ ሕሱምን ጭካንን ውልቀ መላኺ ስርዓት ትሳቀ፣ ኤርትራ ሎሚ ከምቲ ማክስ ወበር (Max Weber) ዝብሎ እታ ሓንቲ ከም ነጻ ሃገር ዘቁጽራ እቲ ኣህጉራዊ ተፈላጥነት ሉዑላውነት እንተዘከይድ ከም ሃገር ናይ ሕዝባ ሉዑላውነት ዘይብላ፣ ማለት ከም ነጻ ሃገርን መንግስትን ዘፍልጣ እቲ ሰለስተ ዝተኣሳሰረ(Components) ትሕዝቶታት ንሃገር ሃገር ዘብላ/

መሰረታዊ ቅርጻ መንግስቲ - *Physical basis of the state*

ትካላት መንግስቲ - *Institutions of the state*

ስነ ሓሳብ መንግስትን የብላን - *The idea of the state*

ዘይብላ ብወተሃደር ትሕሎ ናይ ውሑዳት ሰባት ብሕታዊት ኩባንያ እምበር ኣብ ኤርትራ በዚ ሰለስተ ኣካላት ዝተመስረተ መንግስታዊ ምሕደራ የለን፤

ኣብ መንጎ ተቃዋሚታትን እቲ ኣብ ኤርትራ ዘሎ ምልካዊ ስርዓትን ፍልልያቱ ኣብ ኣቋቋማ መንግስትን ሕዝብን ዘሎ ፍልልያት ኢዩ፣ ስለዚ ደንበ ተቃውሞ ከጽንዖን ክፈልጦን ዘለዎ ቃልሲ ናብዚ ሕቶ እዚ ዝተመርኮሰ ክኸውን ኣለዎ በሃላይ ኢዩ፣ እቲ ኣብ ውሽጢ ተቃውሞ ደንበ ናብዚ ንክበጽሕ ኩነታት ብኣካደምያውን ተመክሮኣውን ኣፍልጦታት ከሰንዮ ኣለዎ። ደንበ ተቃውሞ እዚ ናይ ሎሚ ዘካይዶ ዘሎ ቃልሲ ካብ ናይ ዝሓለፈ ዕጥቃዊ ቃልሲ ዝተፈልየ ምዃኑ ክግንዘብ ኣለዎ፣ ነዚ ኣፍልጦ ክህልዎ ድማ ዝሓለፈን ዘሎን ዝመጽእን ንክፈልጥ ዘኸእሎ ታሪኻዊ ኣመጻጽኣን ኣፈታትሓን ፖሊቲካዊ ግርጭታቱ ብኣካደምያዊ መጽናዕቲ ክስነድን ኣብኡ ተመርኩሱ ድማ ፍትሓት ከናዲ ኣለዎ።

ኣብዚ ኣካደምያዊ መጽናዕቲ ብሓደ ሸነሽ ምስግጋር ካብ ምልክነት ናብ ደሞክራሲያውነት፣ በቲ ካልእ ሸነሽ ድማ ብረታዊ ግጭትን ኣፈታትሓ ፍልልያትናን ምስቲ ናይ ካልኣት ሃገራት እናዛመድና፣ ክፍለጥ ዘለዎ እቲ መስርሕ ምስግጋር ካብ ደንበ ተቃውሞ ጀሚሩ ኣፈታትሓ ውሽጣዊ ግርጭታቱ ካብ ብሕጂ ክፈልጦ ዘለዎ እምበር ሕጅስ ነዚ ምልክነት ንእለ ድሓር ንሓስበሉ ዝብል ብሂል ኣብቲ ናይ ዝሓለፈ ኣካደምያዊ መጽናዕታት፣(*Huntington, Gene Sharp*) ሃንቲንግቶን ወይ ድማ ጂን ሻርፕ ኣይሰማማዕን፣ እንተደኣ ድሕሪ ወድቀት ምልክነት ንሕሰብሉ ክይኑ እቶም ከምኡ ዝብሉ ናይ ግድን ኢዩ ብኤምፕሪ/ *Emprical examples* ክቅርቡልና ኣለዎም። ኣብዚ ግዜ እቲ ክጽናዕ ዘለዎ እቲ ኣብ ደንበ ተቃውሞ ዘሎ ፖሊቲካውን፣በርገሳውን ከምኡ ድማ ነጻ ውልቀሰባትን ዝብል ዝተፈላልየ ሓይልታት ናበይ ገጹ ኢዩ ዝኸይድ ዘሎ ከመይ ገሩ ድማ ኢዩ ነዚ ምልክነት ኣልጊሱ ድሕሪ ምልክነት ከ እንታይ ዓይነት መንግስቲ ክተክል ይሓስብን፣ ምስ ሕዝቢ ዘለዎ

ዝምድናን ኣብ ሓድሕዱ ዘለዎ ስኒትንከ ክሰብ ክንደይ ተአማምነት ኣለዎም ክፍተሽ ዘለዎ ጉዳይ ኢዩ።

እቲ ኣብ ደንበ ተቃውሞ ዝርኤ ዘሎ ናይ ምንጽጻግን፣ነንሕድሕድካ ምንሻውን፣ ኣብ ናይ ዘመና ሓዲሽ ተክኖሎጂ ኣቲኻ ናይ ቃላት ውግእ ምዝውታር ካብ ፖሊቲካዊ ታሪኽ ኤርትራ ካብ መሰል ር እ ሰ- ውሳኔ ኤርትራ ካብ ዝሓለፉ ካብ ፖሊቲካዊ ሰልፍታት ኣብ ግዜ ፈደርሽን ከምኡ ድማ ኣብ ብረታዊ ቃልሲ ዝወረስናዮ ናይ ባእስን ቈደብን ፖሊቲካ ኢዩ።

እቶም ፖሊቲካውያን ካብቲ ግዜቲ ጀሚሮም ዝመስረትዎ ከምቲ ማክስ ወበር/ Max Weber ዝሰምዮ ኣባታዊ ወይ ፓትርሞንያሊስም/ *Partimonialism* ማለት እቲ ወድዓዊ ኩነታት ሕዝብኻ ካብቲ ግላዊ ጥቅምታትካ ምስቲ ዘሎካ ስልጣን ዘይምፍላይ ኢዩ ይብል። እቲ ናይ ኤርትራ ፖሊቲካዊ ኣስኳኹዓ እውን ነዚ ይመስል። ፖሊቲካዊ ሰልፍታት ሞስሊም ሊግ ወይ ድማ ሰልፊ ኣንድነት ኣብ ሃገራዊ መንነታት ኣይኮናን ተመስሪተን ዝነበራ እንታይ ድኣ ኣብ ሃይማኖታውን ባህላውን ንኡስ መለለይታት ናይ ገለ ሕዝብታት ኤርትራ ሰለ ዝነበራ ነዊሕ ከይኮዳ ነቲ ዝነበረ ፈደራላዊ ምሕደራ ኣፍሪሰን ንኤርትራ ምስ ንጉሳዊ ስርዓት ሃይለ ስላሰ ከምትቁረን ገበርኣ። እቲ ኣብ ግዜ ብረታዊ ቃልሲ ዝተራእዮ እውን ኣስኳኹኡ ካብቲ ናይ ዝሓለፈ ሞስሊም ሊግን/ *Moslem League* ስልፊ ኣንድነት/ *unionist party* ዝፍለ ኣይነበረን። ክልቲ ኡ ድማ ኣብ ትሕቲ ፓትርሞንያሊስም ዝብል ኣምር ንውልቀ መሪሕነት ካብቲ ናይ ሃገር ኣይፈልይዎን ኢዮም። ን ኣብነት ኢሳያስ ኣፈወርቂ ማለት ብኣኣቶም ኤርትራ ማለት ስለዝኣምኑ፣ ነብስ- ተአማምነት የብሎምን ከምኡ እውን ኣብ ደንበ ተቃውሞ እዚ ተራእዮዚ ኣሎ። እምበር ደንበ ተቃውሞ መታን ካብ ናይ ምንጽ ጻግን፣ ምስትናዕቅን ክወጽእ እንታይ ክግበር ኣለዎ። እቲ ስልጣን ውልቃዊ ከይኑ እቲ ናይ ሕዝቢ ጉዳያት እውን ንሱ ጥራሕ ዝውስኖ ምስ ዝኸውን እቲ ፓትርሞንያሊስም ዓንቃፍን ነቲ ባሕርያዊ ፍልልያት ናይ ሕዝብታት እናስተን ዓቀን፣ ነንሕድሕድም ከምዝጓነጹን ከምዘይሰማምዑን ገሩ ዕድመ ስልጣኑ የንውሕ። እቲ ሎሚ ኣብ ደንበ ተቃውሞ ዝርኤ ዘሎ ናይ ምንዕዓቅን፣ ነንሕድሕድካ ምንጫትን ናይ ሎሚ ዘይኮነስ ምስ ፖሊቲካዊ ታሪኽና ተኣሳሲሩ ዝመጽኤ ኢዩ።

ኤርትራ ከምተን ካልኣት ሃገራት ኣፍሪቃ ብዙሕ ሕዝብታት፣(*Multi-cultural*) ዝተፈላለዩ ቋንቋታትን ሃይማኖታትን ዘለዎም ዝነብሩሉ ሃገር ኢያ። ኣብ ሓንቲ ሃገር ብዙሕ- ባህላውን ፣ ሃይማኖታውን ምህላው ሃብቲ ሃገር ድ ኣ እምበር ጸገም ኣይኮነን። ጸገም እቲ ነዚ ብዙሓውነት ከተመሓደር ዘይምኽኣል ኢዩ። ደንበ ተቃውሞ ነፍሰ ወከፍ ፖሊቲካዊ ይኹን በርገሳዊ ወይ ውልቃዊ ኣብዚ ግዜዚ ቀዳምነት ክህበ ዘሎ መጀመርያ ነዚ ኣብ ውሽጡ ከይኑ ዝዕንቅፎ ዘሎ ጸገማት ኣለልዩ ክኣልዮን

ከመሐድሮን ጸዕርታት ከካይድ አለዎ፣ ናይ ዝሓልፈ ተመክሮታት እትቀስመሉን እትመሃረሉን ሰሚናራትን ዋዕላታትን እናወደብካ ድማ ንናይ ሕዝብኻ ኣፍልጦ ብዛዕባዚ ግርጭታት ኣተኣላልያኡን ኣፈታትሓኡን ምንዳይ እዋኑ ኢዩ።

2. እዚ ዝካየድ ዘሎ መስርሕ ደሞክራሲያዊ ቃልሲ ኣብ ኤርትራ ከምቶም ዝሓለፉ ደሞክራሲያዊ ማዕበላት ንገለ ሃገራት ዘዓወተ ንገለ ሃገራት ግን ኣብ ሓድሕድ ውግእን ፍሽላትን ከይከውን እንታይ ክንገብርን ከነማልእን ኣሎና ካብተን ዝፈሸለን ዝተዓወታንክ እንታይ ክንማሃር ኣሎና?

ምትእትታው ደሞክራሲያውነት ከምቲ ኣቀዲመ ዝገለጽክዎ ነዊሕን መሪርን ቃልሲ ዝሓትት ኢዩ፣ ገለ ሃገራት ብዝሓጸረ ግዜ ንምልክነት ስዒረን ናብ ደሞክራሲያዊ ስርዓት ዝተሰጋገራ ኣለዎ ዝበዝሐ ግን ካብ ምልክነት ናብ ምልክነት ካብ ኩደታ ናብ ኩደታ እናተሰገራ ክሰብ ሕጂ ኣብ ትሕቲ ምልክነት ዝሰቀ ሃገራት ኣፍሪቃ ብዙሓት ኢዮን። ደሞክራሲያዊ ስርዓት እቲ ዝሕሸ ስርዓት ምሕደራ ምስቲ ውሽጣዊ ኣመሓዳድራ ኣብ ምምዕባል ዝርከባ ሃገራት ጠቓሚ ተባሂሉ ዝፍለጥ ዝውቱር ዳርጋ ዝበዝሐ ሃገራት ዓለም ዝኸተልኦ ስርዓት ምሕደራ ኢዩ፤ ናይ ደሞክራሲያ ኣገላልጻን ኣቃውማን ኣገዳስነቱ ኣብቲ ንደሞክራሲያዊ ለውጢ ዝቃለሱ ዘውጽእዎ ስትራተጂ ይምርኩስ፣ እዚ ድማ ናብቲ መጨረሻታ ክትበጽሖ ትደሊ ዝመርሓ ናይ ሎምን ጽባሕን መገዲ ምስኣልን ብኡ ተመሪሕካ ድማ ነቲ ግዝያዊ ዕንቅፋታት ብልዝብን ምርድዳእን እናፈታሕካ ናብ መጻኢ ገጽካ እናማዕዶኻ ምስትእትጓዓዝ ኢዩ ካብ ፍሽላትን ውግእ ሓድሕድን ንሃገርካን ሕዝብኻን ዋሕስ ናይ ብሓንሳብ ብሰላም ናይ ምንባር መሰረት ተንበር፣ በዚ መንጽርዚ ቃልሲ ደንበ ተቃውሞ ከመይ ይመስል፣ ናብይ ገጹ ኢዩኽ ዝዝንብል ዘሎ ናብቲ ንህዝቢ ኤርትራ ካብ ምልክነት ናብ ድሕነት ዝመርሕ ኮይኑይ ይርኤ ኣሎ ወይስ ከምተን ካልኣት ቅድሚ ሕጂ ዘይተዓወታ ብሰንኪ ሕጽረታተን ካብ ኩደታ ናብ ኩደታ ኣብ ድኽነትን ብልሽውናን ዝነብራ ሃገራት ክትከውን ኢያ፣ሕቶ ናይ ኩሎም ብኤርትራ ዝግደሱ ኮይኑ ኣሎ፣ እቲ ዝዓበዩ ሕቶ ሎሚ ደንበ ተቃውሞን ኩነታቱን ድኣ እምበር ምልጋስ ምልካዊ ስርዓት ኣብ ኤርትራ ኣይኮነን፣ እቲ ስርዓት ባዕሉ ወግሔ ጸብሔ ነፍሰ-ቅትለት እናካየደ ባዕሉ ክወድቅ ኢዩ እቲ ሕቶ እቲ ድሕሪኡ ዝመጽእ ኢዩ።

ደንበ ተቃውሞ በዚ ሕዝዎ ዘሎ መገዲ እንተድኣ ቀጺሉ ኣብ ውሽጡ ቅርጻን ኣስራርሓን ንሕጅን ጽባሕን ብንጹር ኣቀሚጡ እንተዘይተቃሊሱ እምነት ሕዝቡን

ተቀባልነት ብአህጉራዊ ማህበረ ሰብ ተቀባልነት ስኢኑ አብቲ ዝደልዮ ለውጢ ክይበጽሑ ክተርፍ ይኸእል። እዚ መታን ከይርከብ ኢዩ ድማ ብተሓት ግዳሳት ኤርትራውያን ኣምሪሮም ዝጽሕፋን ዘተንቡሁን ዘለዉ።

ካብ ዝሓለፈ ማለት ካብ ምውላድ ኤርትራዊ ሃገራውነት ክሰብ ሎሚ ዝወርስናዮም ጊጉይ ኣፈታትሓ ከምኡ እውን ካብ ክባቢናን ዓለምን ከምዚ ናትና ኩነታት ቃልሲ ዘሕለፋ ተማሂርናዶ ኣይተመሃርናን ኢልና ምስ እንመዝን፣ ገና ኣይተመሓርናን ኣሎና ብሃላይ ኢዮ፣ተማሂርና ነርና እንተንኸውን ገለ ምልክታት ናይ ለውጢ ምረኤርና፣ክሰብ ሕጂ ግን ኣብ ዕንክሊል ኢና ንነበር ዘሎና።ካብዚ ዕንክሊሎ ክንወጽእ ምምኽካርን ምልዝዘብን ብሃገር ደረጃን ብአህጉራዊ ደረጃን ከድልዮና ኢዩ።

3. እቲ ኣብ ኤርትራ ዝካየድ ቃልሲ ካብ ምልክነት ናብ ደሞክራሲያ ካብተን ካልኣት ሃገራት ኣብ ትሕቲ ምልክነት ክሰቀዶ ዝጸንሓኸ ብእንታይ ንፍለ፣

ምልክነት ኣብ ሓንቲ ሃገር ታሪኻዊ ኣመጸጽኣ፣ እቲ ሎሚ ኣብ ኤርትራ ዘሎ ምልክነት ድሕሪ ናጽነት ኤርትራ ዝመጽኤ ኣይኮነን ምስቲ ታሪኻዊ ፖሊቲካዊ ቃልሲ ዝተጸንሰሰ ስዒቡ ድማ ኣብ ብረታዊ ቃልሲ ዝዓበዩ፣ ነንሕድሕዱ ክቅንጽል ዝመጽኤ ባህሊ ማለት ንፍሉይ ርእይቶ ዘለዎ እናቀንጸለ ዝመጽኤ ድሕሪ ናጽነት ድማ ሕዝቢ ኤርትራ ፍቶ ጽላእ ንሕና ኢና ንገዝኣካ፣ ንሕና ዝበልናካ እንድሕሪ ዘይትግበር ኩንካ ኤርትራና ግደፍ ባዕሉ ናይ ትምክህትን ትዕቢትን ካብተን ድሕሪ መግዘእቲ ማለት 1945 ናጽነተን ዝተጓነጸፋ ሃገራት ኣፍሪቃ ዝፈልዮ ባህሊ ናይ ትዕቢት ምንጪ ናይዚ ኣብ ኤርትራ ነጊሱ ዘሎ ውልቀ-መላኺ ኢዩ። እተን ሃገራት ኣፍሪቃ ብ1945 ናጽነተን ዝተጓነጸፋ ኣብ መጀመርያ ብሓውሲ-ደሞክራሲያ ኢዮን ጀሚረን፣ ናይ ምስግጋር ግዜያዊ መንግስትን ፓርላማን ቅዋምን እውን ነርዎን፣ እቲ ኣብ ኤርትራ ስልጣን ዝሓዘ ውድብ ግን፣ ካብታ ዝተበገሰላ ማለት ናጽነት ካብ ዝጭብጥ ግዜ ጀሚሩ ብዘይ ናይ ሓሶት መብጽዓታት ወይ ድማ ንይምሰል እንተዘኮይኑ ብሓቂ ኣሚኑሉ ኣይኮነን ነቲ ሕጂ ገለ ካብቲ ስርዓት ተኣልዮም ቅዋም ይተርጎም ዝብሉ ዘለዉ እውን እቲ ሕቶ ሕዝቢ ክንዮው ቅዋም ምኺኑ ክፈልጡ ኣለዎም። ንዑ በሉ ቅዋም ንተርጉሞ እንተበለ ከምቲ ናይ ዘዩር መንግስቲ ምቡቱ ኮይኑ እቶም ተቃውምቲ በዚ ናይ ሞቡቱ ምትላላት ዝመስል ኣሚናኦም ምስ ኣተዉ፣ በዛ መላዝኣ ገሩ ድማ ንቶም ተቃውምቲ ብብሓይ ኣጥፊኦም ኣብ ኤርትራ እውን እዚ ስልቲ ናይ ሞቡቱ ከይደገም ተቃውምቲ ብሓቂ ደሞክራሲያዊ ለውጢ ዝደልዩ በዚ መታለሊ መላታት ምልኪ ክታለልዩ ዮብሎምን፣ እቲ ውሩይ ፍሉጥን ፕሮፈሶር ጂን ሻርፕ/ *prof. Gene Sharp*/ ኣብ ጽሑፋቱ ከምዝገልጸ ተቃውምቲ ንደሞክራሲያዊ ለውጢ ኣብ ድኹም

ኩነታት ከለዉ ምስ ምልካዊ ወተሃደራዊ ስርዓት ኣብ ዘተ ክኣትዉ የብሎምን ይብል፣ ዳርጋ ኩለን ኣንጻር ምልክነት ዝሰዓራ ሃገራት እቲ መላኺ ስርዓት ኢዱ ሂቡ ወይ መሀደሚ ምስ ዝሓት ጥራሕ ክኸውን ኣለዎ።

ደንበ ተቃውሞ ኤርትራ ካብቶም ካልኣት ዝፍለየሉ ሓደ እተን ናይ ካልኣት ሃገራት ኣብ ውሽጢ ሃገር ኢዮን ቃልሰን ዝጀመራን ዘለዎን፣ እቲ ናይ ኤርትራ ግን ኣብ ስደት ኢዩ ጀሚሩን ዘሎን፣ እዚ ድማ እዩ እቲ ዝ ዓበዩ ፍልልይ፣ እቲ ካልእ ደንበ ተቃውሞ ኤርትራ ክሰብ ሎሚ ኣብዚ 15 ዓመት ንኩሉ ዝጥርንፍ ናይ ሓባር ጽላል ኣብ ትሕቲ ሓድነታዊ ሃገራዊ መንነት ንኩሉ ብሔራት ብማዕርነት ዝሓቁፍ ንመጻኢ ናይ ብሰላም ብሓባር ምንባር ዘውሕስ ኪዳን መስሪቱ ክሰርሕ ዘይምኽኣሉ እውን ካልእ ፍልልይ ካብቶም ካልኣት ሃገራት ኢዩ።

ኣብ መደምደምታ መታን እቲ ኣብ ውሽጢ ኤርትራ ዘሎ ሕዝብን ወተሃደርን ኣንጻር ምልክነት ክለዓል ጭቡጥ ስእሊ ናይቲ ኣብ ደገ ዘሎ ተቃውሞ ክርኢ ኣለዎ፣ እዚ እንተድኣ ርእዩ ድማ ከልዓል ናይ ግድን ኢዩ እሞ ንዑ ቅርጻ ኣወዳድባናን ኣስራርሓናን ንሕድስ ብዝብል መዛዘሚ ጽሑፊይ እድምድም።

ዝተወከሰክወን ጽሑፋት/ References

1. John W. Harbeson, " Rethinking Democratic Transitions: Lessons from Eastern and Southern Africa," in Richard Joseph (ed) *State, Conflict, and Democracy in Africa*.
2. Young Crawford, " The third Wave of Democratization in Africa: Ambiguities and contradictions."
3. Spears, Ian S., " Understanding inclusive peace agreement in Africa": the problem of power sharing.
4. Huntington, Samuel P. *The third Wave: Democratization in the late twentieth century*.
5. Tekeste Negash, *Eritrea and Ethiopia, : " The federal Experience"*, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala 1997.

6. David Bloomfield and Ben Reilly, "Characteristics of Deep-rooted conflict"
7. Gene Sharp, "From dictatorship to Democracy" A conceptual Framework for Liberation, The Albert Einstein Institution.